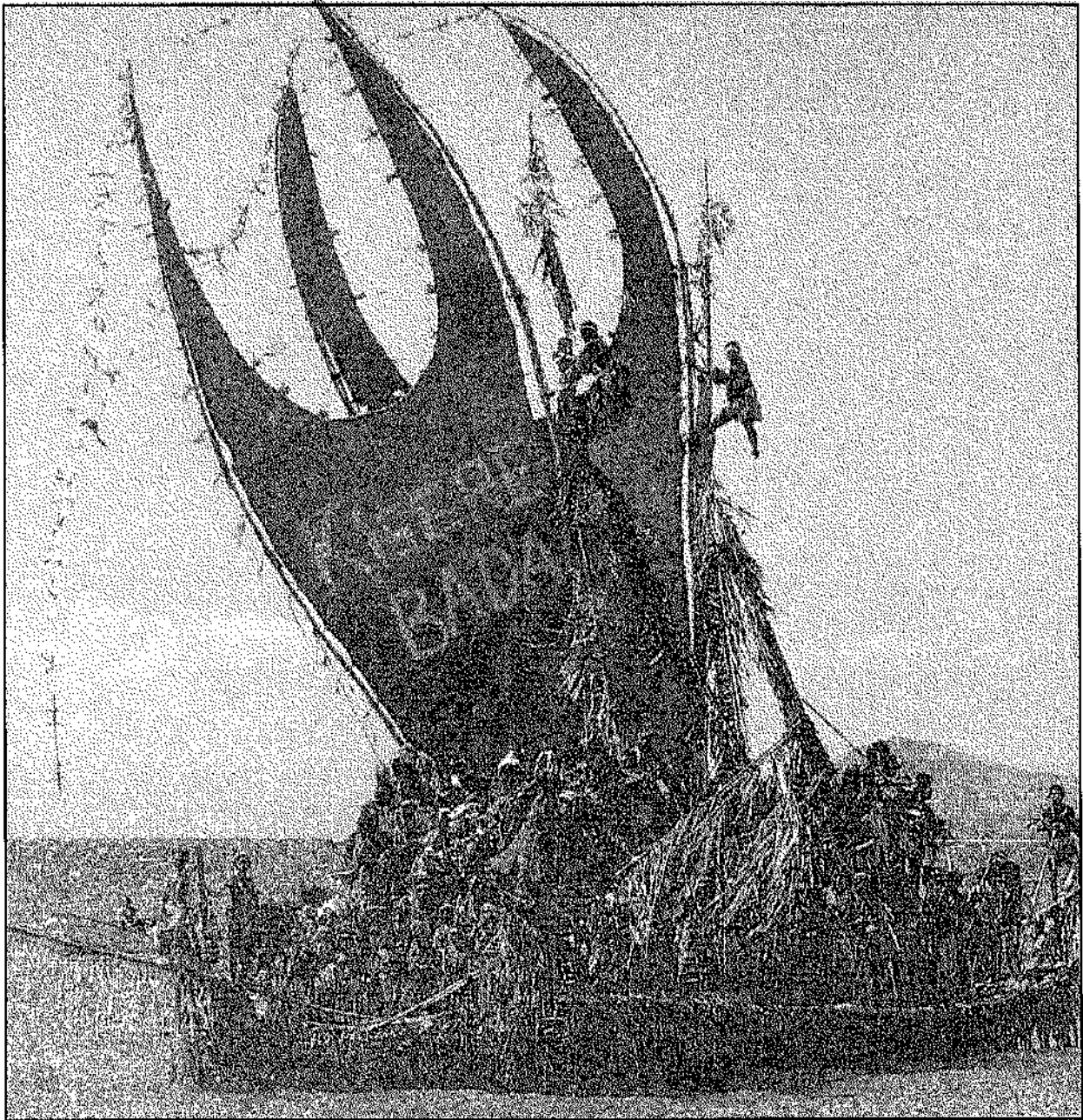

LAKATOI - ETT HANDELSFARTYG PÅ PAPUA NYA GUINEA

av Maya Wright-Schmidt

Papua Nya Guinea är sedan 1975 ett självständigt land och nationaldagen den 16 september firas i huvudstaden Port Moresby med bl.a. den traditionella festen Hiri Moale. Festens höjdpunkten är invigningen av en för landet

mycket representativ kanot, en s.k. Lakatoi, som på bekostnad av staten byggts i någon av de Motutalande byarna söder om Port Moresby. Efter en Hiri Moale-fest avseglade fram till 1956 en flotta av Lakatoi-kanoter på en årlig handelsresa.

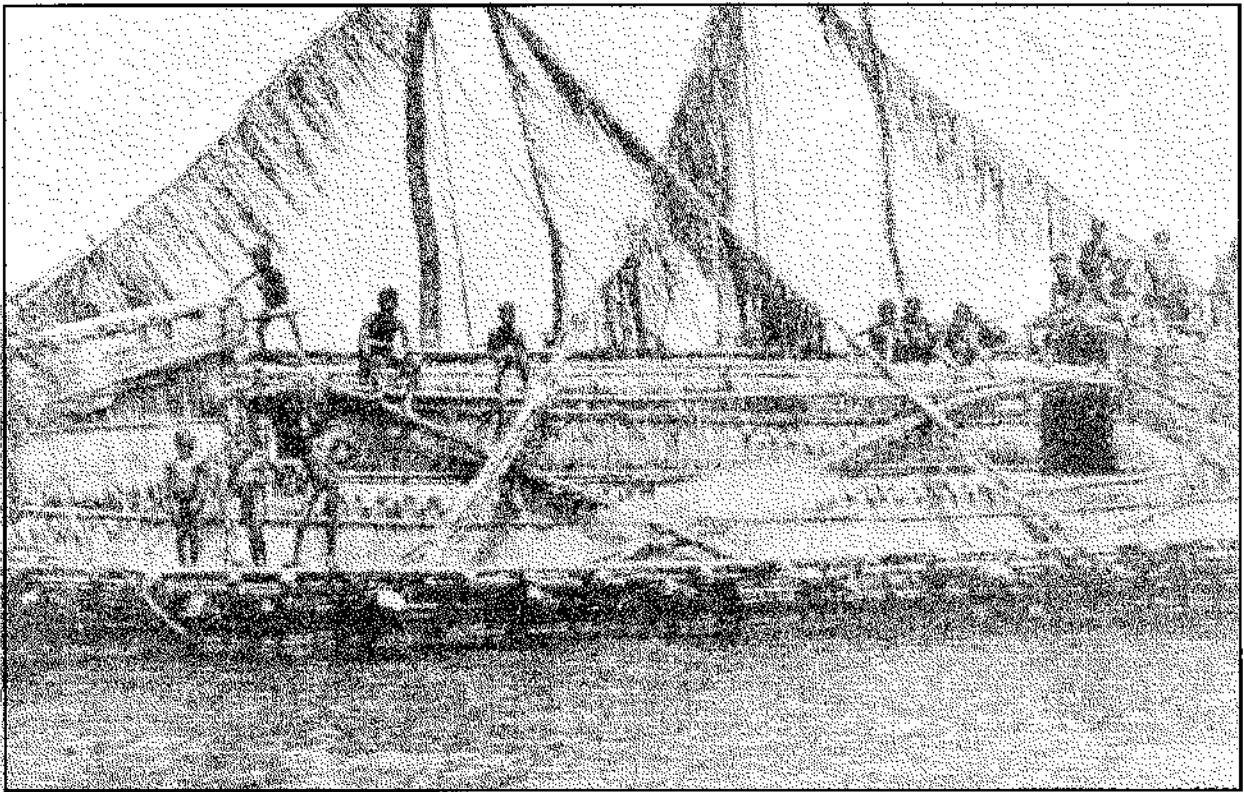

Lakatoi-kanoten härstammar enligt sägnen från 1700-talet, då en äldre båtbyggare från byn Borca hade en vision om hur han skulle konstruera en kanot med mycket stor lastkapacitet. Byggnadstraditionen spreds snabbt till omkringliggande Motutalande byar längs den sydöstra kusten av Papua Nya Guinea, och stora flottor av dessa kanoter for därefter

på den långa handelsresan "Hiri" (Hiri betyder segling på Motu) längs kusten till byar "långt bort", bl.a. Kerema och Kikori i den västra deltadivisionen uppe i den papuanska gulfen.

En Lakatoi är en traditionell papuansk segelkanot med två eller fler skrov av urholkade stockar, sammanhållna av en överliggande platt-

form som sticker ut över skroven. Den har två master med krabbskrovssegel tillverkade av palmbladsmattor. På plattformen finns en överbyggnad med hytter för- och akterut. Lakatoi betyder på Motu-språket "tre stocksprov" ("laka" eller "waka" betyder urholkad stock och "toi" betyder tre). Trots namnet kan en Lakatoi ha varierande antal skrov,

alltiffrån två och uppåt. Längden varierade mellan 30 till 50 fot, beroende på tillgång och stolec på stockar. Kanoterna dekorerades med snäckskal och långa vimplar av gräs som fästes längs däckets och i ramarna runt seglen.

Lasten bestod mest av keramik-krukor som kvinnorna tillverkade av traktens lera. Laster på upp till 25.000 krukor var inte ovanliga. Keramik-krukor, grisbetar och snäckarmband byttes framf-rallt mot sago, men även mot grisar, bastkjolar, stockar, mm. Sago odlades inte i den torra regionen runt Port Moresby, men blev viktig för matförsörjningen den del av året då det var ont om jams. Om en kanot förläste kunde detta medföra brist på föda.

Sammanlagt ingick i en Hiri-flotta omkring 20 Lakatoi-kanoter byggda i olika byar. Kvinnor fick ej följa med på Hirin, det betydde otur. Däremot fick de dansa s.k. "siu-siu" på kanoterna vid avrese- och hemkomstfesterna. Musikinstrumenten ombord var tillverkade av bambur-r. Att d-ma av beskrivningar av "siu-siu" och fotografier f-reställande rader med bara kvinnobakar, kan man måhända forstå varf-r missionärerna ansåg danserna oanständiga.

Besättningen bestod av 15 eller flera av byns bästa män. Kaptenen valdes under demokratiska former

som i sin tur valde ut minst tre navigatörer och utsåg vem som under resan skulle vara instängd i den för ändamålet avsedda "hytten". Denna person hölls under hela resan instängd i totalt mörker. Det sades att om han såg ljus skulle Lakatoien förlisa eller navigera fel, och hans funktion betraktades därför som viktig för navigeringen.

Enligt folktron var det förfädernas andar som "navigerade" och beskyddade Hiri-flottan, och för att inte upptröa andarna följde man ritualerna kring Hiri-förberedelserna minutiöst.

Trollkvinorna höll seanser och med på Hirin fanns en Puri-puri-man som genom drömmar och visioner stod i kontakt med de döda andarna. Ibland var puri-puri-mannens roll en "domares". Han bestämde, dock efter rådgivning med besättningen, vem som bar ansvaret om olycka drabbade flottan. Det hände att den "skyldige" måste dödas för att andarna skulle tillfredställas och Hiri-flottan befrias från vidare olyckor.

En månad före avresa var det förbjudet för männen att raka och klippa sig och ha något samröre med kvinnor. Männen täckte sina kroppar med aska. God jaktlycka tillfredställde de döda andarna och männen gav sig därför ut på jakt dagarna före avresan för att skaffa vilt till den stora avresefesten "Hiri Moale", då askan tvättades bort, håret klipptes, skägget

rakades av, kanoterna provseglades och kvinnorna dansade siu-siu.

Flottan inväntade "Laurabadan", den vind som blåser på hösten och som förde segel-kanoterna till Papuanska Gulfen, en segling på mellan 2-3 veckor. Först följde flottan kusten med farofyllda övernattningar i närheten av okända byar där stamkrig var vanliga. Därefter seglade flottan vidare över öppet hav och navigerade med "kvällsstjärnan" för över masten och med "morgonstjärnan" akter över masten. Vid framkomsten gavs fester av Motu-folkets handelspartners och varor utbyttes. Nya kanoter tillverkades av stockar som transporterats på floderna ner till kusten och därefter lastades kanoterna med sago och andra handelsvaror. Så snart den nordvästliga monsoonen "Lahara" började blåsa i motsatt riktning, seglade Hiri-flottan tillbaka till sina byar där kvinnorna för var dag sedan avresan knutit en knut på ett rep. Vid återkomsten anordnades välkomstfester och männen gav sina kvinnor presenter.

Källor: Canoes of Oceania, Haddon&Hornell, Bishop Museum Press, Honolulu, Hawaii, USA Paradise No 81, 1990, Air Niugini, Boroko, Papua New Guinea En Målarinna på Nya Guinea, Caroline Mytinger, 1948, AB Ljus, Stockholm